

М.І. Яременко, ст. викладач
ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»,

І.В. Ткач, ст викладач,
ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»

ВИРОБНИЦТВО ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ

PRODUCTION OF ORGANIC PRODUCTS AS A PROMISING DIRECTION OF AGRIBUSINESS DEVELOPMENT

М. Yaremenko, Senior Lecturer,
Kyiv National Economic University named
after Vadym Hetman

I. Tkach, Senior Lecturer
Kyiv National Economic University named
after Vadym Hetman

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена вивченню основних перспектив виробництва органічної продукції. Описано основні моменти розвитку світового органічного виробництва, а також його стан в Україні. Наведено документи, що забезпечують нормативне регулювання процесу виробництва органічної продукції. Описано ряд недоліків органічного бізнесу і наведено шляхи їх усунення. Означено перспективи розвитку органічного виробництва та його переваги перед звичайним аграрним виробництвом.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: органічна продукція, органічне сільськогосподарське виробництво, агробізнес, проблеми розвитку ринку органічної продукції.

ABSTRACT. The article is devoted to study of the main perspectives of organic products production. The main points of the development of world organic production, as well as its state in Ukraine are described. The documents providing the legislative regulation of production of organic products process are presented. A series of shortcomings of organic business organization are described and ways of their elimination are presented. The perspective of organic production and its advantages in comparison with traditional agricultural production is identified.

KEY WORDS: organic products, organic agricultural production, agribusiness, problems of organic market development.

Вступ. Україна володіє третиною світових чорноземів і має неабиякий потенціал розвитку сільського господарства, а також є лідером на світових аграрних ринках з виробництва зерна, цукру, меду і соняшникової олії. Однак життя не стоїть на місці і основ-

ною тенденцією світового аграрного ринку є збільшення попиту на органічні продукти. Саме тому їх виробництво — це перспективний напрямок розвитку агробізнесу.

Дослідженню цієї теми приділяється значна увага науковців, таких як: Н.А. Берлач, В.І. Вовк, М.В. Капштик, М.І. Кобець, С.Я. Ковальчук, О.М. Маслак, М. К. Шикуча, О. В. Шубравська та інші.

Метою даної статті є дослідження сутності, умов нормативного регулювання, сучасного стану та перспектив розвитку виробництва органічної продукції в Україні.

Результати дослідження. Міжнародна федерація органічного сільського господарства (IFOAM) надає таке визначення органічного сільського господарства: *«органічне сільське господарство — це система виробництва, що підтримує стан земельних ресурсів, екосистем та людей»* [11].

Згідно з принципами IFOAM така система поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин і метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин і процесів природного походження [11].

Органічне сільське господарство поєднує у собі традиції, нововведення і наукові досягнення з метою покращення стану навколишнього середовища і сприяння розвитку справедливих взаємовідносин між виробниками і споживачами такої продукції. Розвиток органічного виробництва забезпечує населення безпечною, екологічно чистою та високоякісною продукцією, а також є рушійною силою для поживлення роботи дрібних сільськогосподарських виробників.

Світовий ринок органічної продукції почав розвиватися у другій половині XX ст., а на сьогодні за даними експертів IFOAM і науково дослідного Інституту біоземлеробства (FiBL) виробництво екологічно чистої аграрної продукції розвивається у більш ніж 170 країнах світу, обсяг ринку досягає 100 млрд доларів США [12].

Згідно з інформацією Міжнародної федерації органічного сільського господарства у 2015 році загальна кількість земель, які були зайняті під органічним виробництвом становила майже 51 млн га. Для порівняння — у 1999 році цей показник становив 11 млн га. [5]. Отже, процес створення органічної продукції є дуже перспективним і прибутковим, а тому й Україна має активно приєднуватися до флагманів органічного виробництва.

Органічне землеробство в Україні було започатковане ще в середині 70-х років Полтавській області [6]. На початку 2000-х нараховувалося біля 30 сертифікованих господарств, а станом на червень 2017 року зареєстровано більше 420 виробників органічної продукції. За даними міністерства аграрної політики та продовольства України, під сертифікованим органічним виробництвом зайнято 421,5 тис. га земель і ще 550 тис. га земель — під сертифікованими дикоросами (травами, ягодами і грибами) [10].

Більшість господарств, які займаються виробництвом органічної продукції, розташовані на півдні країни — Одеська, Херсонська області, у західній Україні — Закарпатська, Львівська, Хмельницька області, а також у Київській, Вінницькій і Харківській областях [7].

Україна займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур [8]. Динаміку зростання площі органічних сільськогосподарських угідь в Україні за 2002–2016 рр. наведено на рис. 1.

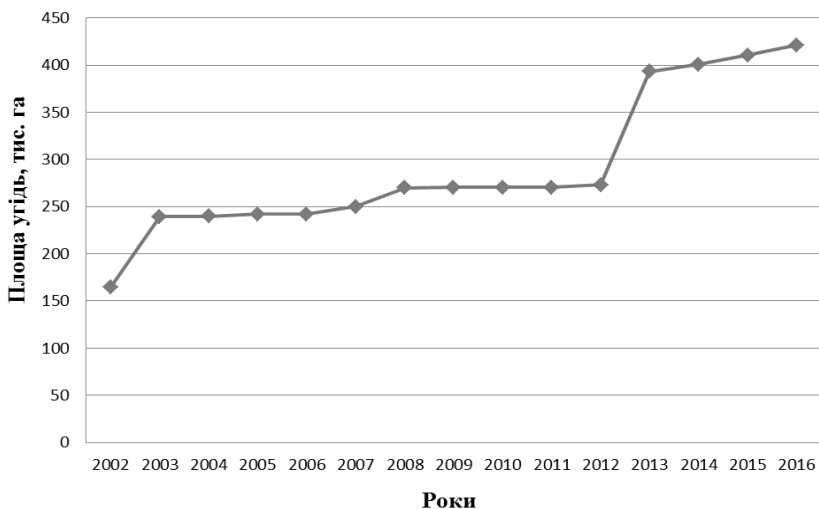

Рис. 1. Динаміка зростання площі органічних сільськогосподарських угідь в Україні за 2002–2016 рр.

За даними Федерації органічного руху України [8].

Зазвичай більшість органічної продукції, виробленої в Україні, експортується. Серед основних експортерів української органічної продукції варто виділити такі країни: Німеччина, Австрія, Польща, Італія, Франція, Нідерланди, Данія, Швейцарія, США, Канада [6]. На думку Тараса Кутового, колишнього Міністра аграрної політики, на сьогодні експортний потенціал органічної продукції оцінюється в 50 мл євро [5]. Разом з тим останнім часом спостерігається значне зростання внутрішнього споживання органічної продукції в Україні. Динаміку зростання внутрішнього ринку органічних продуктів в Україні за 2006–2016 рр. зображено на рис. 2.

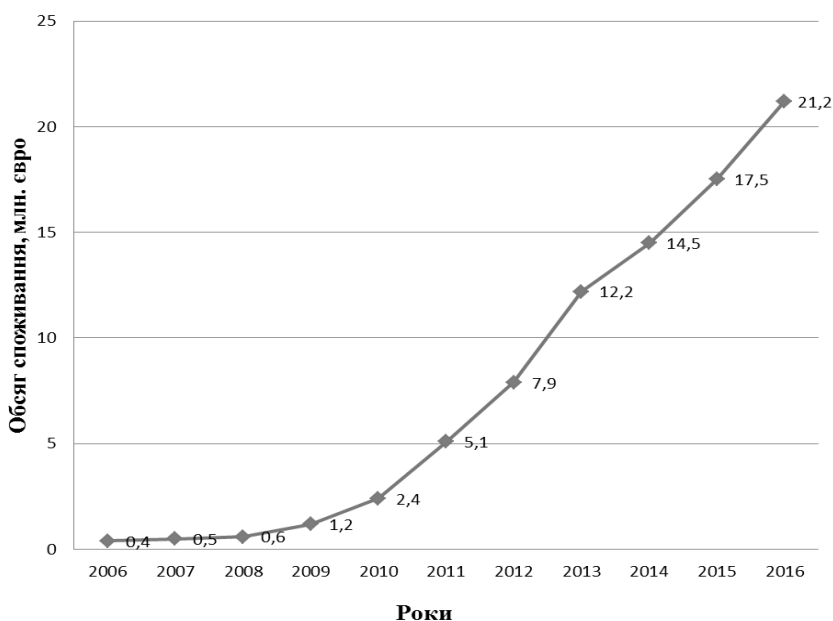

Рис. 2. Динаміка зростання внутрішнього ринку органічних продуктів в Україні за 2002—2016 рр.

За даними Федерації органічного руху України [8]

Основними каналами збуту для органічних продуктів в Україні є спеціалізовані відділи супермаркетів і невеликих магазинів. Зважаючи на зростання попиту, збільшується кількість місць, де можна придбати натуральну й органічну продукцію. Всього в

Україні існує близько 150 таких магазинів. Купити органічні продукти в нашій країні можна в мережах магазинів Органік Ера, Натур Бутік, Сільпо (FozzyGroup), Delight, Еко-Шик, Еко-Лавка, Good wine, Pareco, METRO, Чумацьких Шлях, Мега Маркет, Billa, Фуршет, Glossary Organic Products та інші. Мережа, через яку поширюються органічні продукти, зростає. Більшість точок продажу знаходяться у великих містах — Києві, Львові, Івано-Франківську, Донецьку, Кіровограді (в основному, це невеличкі спеціалізовані магазини). Частка сертифікованої органічної продукції в таких магазинах варіюється від 10 % до максимум 50 %. Широкого розповсюдження набули он-лайн мережі, в яких споживач може отримати інформацію про продукти та зробити замовлення [4].

Варто зазначити, що тут є ряд проблем з ціноутворенням такої продукції. Так через нестачу сировини і відсутність конкуренції органічні продукти продаються за дуже високою ціною. Це є однією з основних причин, чому споживачі не охоче купують їх. Одним із шляхів вирішення проблеми є збільшення кількості виробників органічної продукції та розширення асортименту органічної сировини. Тільки тоді варто очікувати, що й ціна нормалізується і не буде вищою, ніж на 10–30 % за аналогічну традиційну продукцію [4].

Для забезпечення ведення органічного виробництва сільськогосподарської продукції та її продажу в Україні існує ряд нормативно-правових документів, основним серед них є Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 03.09.2013 р. за № 425 — VII (далі — Закон № 425). Нормативно-правове регулювання виробництва й обігу органічної продукції в Україні наведено в табл. 1.

Відповідно до ст. 1 Закону № 425 виробництво органічної продукції (сировини) — виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час такого виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методи, принципи та правила, визначені законодавством для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів [2].

Законом № 425 визначаються правові та економічні основи органічного виробництва, регулюється переробка органічної сировини, гарантується відповідна функціональність ринку органі-

чної продукції та визначаються необхідні контролюючі та наглядові заходи в цій області. Його ціллю є покращення стандартів здоров'я населення через споживання органічних продуктів.

Таблиця 1

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА
І ОБІГУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ**

№ з/п	Назва нормативно правового документа	Сфера дії
1	ЗУ «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 03.09.2013. за № 425 — VII»	Визначає правові та економічні основи виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини і спрямований на забезпечення належного функціонування ринку органічної продукції та сировини, а також на гарантування впевненості споживачів у продуктах та сировині, маркованих як органічні
2	Постанова КМУ «Про затвердження детальних правил виробництва органічних морських водоростей» від 30.09.15. №980	Визначає особливості виробництва органічних морських водоростей для їх подальшого використання у харчовій, фармацевтичній промисловості та як корму для об'єктів аквакультури
3	Постанова КМУ «Про затвердження детальних правил виробництва органічної продукції (сировини) аквакультури» від 30.09.15. №982	Визначає вимоги до виробництва органічної продукції (сировини) аквакультури та є обов'язковими для її виробників
4	Постанова КМУ «Про затвердження переліків вхідних продуктів, які дозволяється зберігати у виробничому підрозділі» від 09.12.15. №1023	Встановлює вичерпний перелік продуктів та речовин, які можуть зберігатися у виробничих підрозділах
5	Постанова КМУ «Про затвердження детальних правил виробництва органічної продукції (сировини) бджільництва» від 23.03.16. №208	Визначає технологічні особливості виробництва орган. продукції (сировини) бджільництва;
6	Постанова КМУ «Про затвердження детальних правил виробництва органічної продукції (сировини) тваринного походження» від 30.03.16. №241	Визначає технологічні особливості виробництва органічної продукції (сировини) тваринного походження

№ з/п	Назва нормативно правового документа	Сфера дії
7	Постанова КМУ «Про затвердження детальних правил виробництва органічної продукції (сировини) рослинного походження» від 31.03.16. №587	Визначає вимоги до виробництва органічної продукції (сировини) рослинного походження та агротехнологічні особливості під час її виробництва
8	Постанова КМУ «Про затвердження порядку ведення Реєстру виробників органічної продукції (сировини)» від 08.08.16. за №505	Визначає механізм ведення реєстру виробників органічної продукції (сировини)
9	Наказ Міністерства Агрополітики «Про затвердження державного логотипу для органічної продукції (сировини)» від 25.12.15. за №495	Затверджує та містить технічний опис Логотипу для маркування органічної продукції (сировини)

У Законі № 425 наведено ряд загальних і спеціальних принципів виробництва, зберігання, перевезення та реалізації органічної продукції (сировини), також описано механізм виробництва та функції органів, що забезпечують державне регулювання цього процесу. На його основі розроблено ряд підзаконних актів, які регулюють виробництво конкретних видів органічної сільськогосподарської продукції.

Однак такого законодавчого забезпечення недостатньо й існує нагальна потреба у пристосуванні до європейських правових норм у цій області. Насамперед потрібно вдосконалити вимоги до виробництва, маркування та обігу органічної продукції, потрібно змінити принципи оцінки придатності земель для виробництва органічної продукції, що суперечать міжнародній практиці. Варто також докорінно змінити принципи сертифікації виробництва, удосконалити вимоги до органів, що проводять таку сертифікацію. Також ввести відповідальність за порушення законодавства у сфері виробництва, обігу та маркування органічної продукції, як для виробників, так і для органів сертифікації.

Деякі кроки в цьому напрямку вже зроблено, так, наприклад, розроблено проект Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» №5448 [5]. Сподіваємося, що даним проектом буде удосконалено засади правового регулювання органічного

виробництва, обігу та маркування органічної продукції та адаптовано вимоги органічного законодавства до правових норм ЄС.

Розвиток органічного виробництва є актуальним і через низку явних екологічних, економічних і соціальних переваг, що притаманні цій сфері діяльності. Основні переваги виробництва та споживання органічних продуктів наведено на рис. 3.

Рис. 3. Основні переваги виробництва та споживання органічних продуктів [4]

Виробництво органічної продукції може сприяти суспільному добробуту в Україні, особливо завдяки очікуваному покращенню загального рівня здоров'я населення, а також через створення додаткових робочих місць та надходження податкових зборів до державного бюджету. Для цього попит на органічні продукти може надалі стимулюватися завдяки спеціальним інформаційним програмам, а виробництво з боку органічних підприємств може бути організоване ще ефективніше.

Та при цьому потрібна значна державна підтримка, адже в усьому світі Уряди багатьох розвинених країн розробили системи стимулювання та заохочування виробників органічної продукції, тож таким шляхом варто йти і Україні.

Висновки. На сьогоднішній день Україна має значний потенціал розвитку виробництва органічної продукції. Вона стає все привабливішою як для європейського, так і для українського споживача. Зараз в Україні зареєстровано 420 виробників органічної продукції, а обсяг внутрішнього ринку споживання перевищує 20 млн євро. В той час як у країнах ЄС і США це близько 20 млрд євро і 37 млрд євро відповідно. Отже нам є куди зростати. Враховуючи наявність потужного земельного ресурсу, наша країна може стати одним із головних експортерів цієї продукції на ринки країн ЄС, що є досить цікавим напрямком роботи в контексті Угоди про асоціацію з ЄС. Однак для забезпечення розвитку цього напрямку агробізнесу необхідно удосконалити нормативно-правову базу, гармонізувати її з законодавством ЄС, вдосконалити питання сертифікації тощо, а також формувати потужну державну підтримку. Наприклад, заохочувальними кроками можуть стати: додаткове фінансування, пільгові ціни на засоби виробництва, рекламні кампанії, які мотивуватимуть споживання органічної продукції, створення розгалуженої торгової інфраструктури для ринку органічних продуктів.

Враховуючи зазначене, можна стверджувати, що основною тенденцією світового ринку — є збільшення попиту на органічні продукти, а вітчизняний агробізнес здатний забезпечити стабільно високе її виробництво. Як наслідок це матиме позитивний вплив не лише на навколишнє середовище і рівень здоров'я людей, а й на розвиток сільського господарства в цілому.

Список літератури

1. *Берлач Н. А.* Адміністративно-правові засади формування органічного напрямку у сільському господарстві України: монографія /

Н. А. Берлач. — К.: Новая Идеология, 2010. — 398 с.; *Беляева Н. В.* Сучасний стан виробництва органічної продукції в Україні та світі / Н. В. Беляева // Інноваційна економіка. — 2013. — №1. — С. 151–155.

2. Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 03.09.2013 р. за № 425–VII / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/425-18>

3. *Капштик М. В.* Нормативно-правове забезпечення органічного виробництва в Україні: проблеми та перспективи / М. В. Капштик // Агроекологічний журнал. — 2012. — №1. — С. 25–31.

4. *Клітна М.Р., Брижань І.А.* Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні // Ефективна економіка. — 2013. — №10. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2525>].

5. *Кутовий Т.* Органічне виробництво в Україні // Презентація Мінагрополітики України на основі даних FIBL-IFOAM [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.slideshare.net/TarasKutoviy/ss-72695482>

6. Органічне сільське господарство в Україні: законодавство та перспективи. Євген Милованов // АПД-Німецько-український агрополітичний діалог. [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://www.apd-ukraine.de/images/APD_AFPR_04_2015_ukr.pdf

7. Органік бізнес-довідник України [Електронний ресурс] / [за ред. Н. Прокопчук, Т. Зігг, Ю. Власюк]. — 2014. — Вип. 2. — 405 с. — Режим доступу : http://www.ukraine.fibl.org/fileadmin/documentsukraine/UKRAINE_ORGANIC_BUSINESS_DIRECTORY_part2.pdf.

8. Офіційний сайт Федерації органічного руху України / Органік в Україні. [Електронний ресурс] / Федерація органічного руху України. — Режим доступу: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>

9. *Славгородська Ю.В.* Виробництво органічної продукції в Україні: стан та перспективи // Вісник полтавської державної аграрної академії. — 2016 — №4. — С. 49–54.

10. Укрінформ — мультимедійна інформаційна платформа/ [Електронний ресурс] — Режим доступу:<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2263063-v-ukraini-vze-ponad-420-zareestrovanih-virobnikiv-organichnoi-produkcii.html>

11. Органическое сельское хозяйство: шаг стран Восточной Европы, Кавказа и Центральной Азии навстречу «зеленой» экономике // Green economy.- United Nations Environment Programme, 2011.- с. 56 — Режим доступу: http://organic.ua/images/unep_organic_ru_v2.pdf

12. Willer H. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2013 / H. Willer, J. Lernoud, L. Klicher. — Bonn : Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick and IFOAM — Organic International, 2013. — 340 p.

References

1. Berlach N. A. Administratyvno-pravovi zasady formuvannya orhanichnoho napryamu u sil's'komu hospodarstvi Ukrainy: monohrafiya (Administrative and legal principles of forming the organic trend in agriculture Ukraine: monograph) / N. A. Berlach. — K.: Novaya Ydeolohyya (New Ideology), 2010. — 398 p. [in Ukrainian].
2. [Legal Act of Ukraine]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/425-18>
3. Kapshtyk M. V. Normatyvno-pravove zabezpechennya orhanichnoho vyrobnytstva v Ukraini: problemy ta perspektyvy (Regulatory support organic production in Ukraine: Challenges and Perspectives) / M. V. Kapshtyk // Ahroekolohichnyy zhurnal (Agroecological journal). — 2012. — #1. — p. 25–31. [in Ukrainian].
4. Klitna M.R., Bryzhan' I.A. Stan i rozvytok orhanichnoho vyrobnytstva ta rynku orhanichnoyi produktsiyi v Ukraini (The status and development of organic production and organic products market in Ukraine) // Efektyvna ekonomika (Effective economy). — 2013- #10. [in Ukrainian]. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2525>].
5. Kutovyy T. Orhanichne vyrobnytstvo v Ukraini (Organic production in Ukraine) // Presentation of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine [in Ukrainian]. <https://www.slideshare.net/TarasKutoviy/ss-72695482>
6. Orhanichne sil's'ke hospodarstvo v Ukraini: zakonodavstvo ta perspektyvy. Yevhen Mylovanov (Organic Agriculture in Ukraine: Legislation and Prospects) https://www.apd-ukraine.de/images/APD_AFPR_04_2015_ukr.pdf [in Ukrainian].
7. Orhanik biznes-dovidnyk Ukrainy / [za red. N. Prokopchuk, T. Zihh, Yu. Vlasnyuk]. — 2014. — Vyp. 2. — 405 p. (Organic business directory of Ukraine) http://www.ukraine.fibl.org/fileadmin/documentsukraine/UKRAINE_ORGANIC_BUSINESS_DIRECTORY_part2.pdf. [in Ukrainian].
8. Federatsiia orhanichnoho rukhu Ukrainy (The Federation of Organic Movement of Ukraine). <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>
9. Slavhorods'ka Yu.V., Vyrobnytstvo orhanichnoyi produktsiyi v Ukraini: stan ta perspektyvy (Production of the organic products in Ukraine: state and perspectives) // Visnyk poltav's'koyi derzhavnoyi aharnoyi akademiyi (Journal of Poltava State Agrarian Academy). — 2016 — #4. p. — 49-54. https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/visnyk_2016/04/11.pdf. [in Ukrainian]
10. Ukrinform — multymediina informatsiina platforma (Ukrinform multimedia information platform) <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2263063-v-ukraini-vze-ponad-420-zareestrovanih-virobnikiv-organichnoi-produkcii.html>. [in Ukrainian]
11. Orhanycheskoe selskoe khoziaistvo: shah stran Vostochnoi Evropy, Kavkaza y Tsentralnoi Azyy navstrechu «zelenoi» ekonomyke (Organic

agriculture: a step by countries of the Eastern Europe, the Caucasus and the Central Asia towards a «green» economy) // Green economy.- United Nations Environment Programme, 2011.- p. 56/ http://organic.ua/images/unep_organic_ru_v2.pdf [in Russian]

12. Willer H. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2013 / H. Willer, J. Lernoud, L. Klicher. — Bonn : Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick and IFOAM — Organic International, 2013. — 340 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 06.09.2017 р.